

Miljö- och jordbruksutskottets yttrande 2020/21:MJU6y

Strategi för den arktiska regionen

Till utrikesutskottet

Utrikesutskottet har gett bl.a. miljö- och jordbruksutskottet tillfälle att yttra sig över regeringens skrivelse 2020/21:7 Strategi för den arktiska regionen och de följdmotioner som väckts med anledning av skrivelsen i de delar som berör utskottets beredningsområde. Miljö- och jordbruksutskottet har beslutat att yttra sig över skrivelsen och över motionerna 2020/21:3722 yrkande 1, 2020/21:3728 yrkande 3, motion 2020/21:3731 yrkandena 1–3, och 2020/21:3720 yrkandena 1–4 i de delar som rör utskottets beredningsområde. Utskottet anser att utrikesutskottet bör avstyrka motionsyrkandena och föreslå att skrivelsen läggs till handlingarna. I yttrandet finns fem avvikande meningar (M, SD, C, V och L).

Utskottets överväganden

Skrivelsen

I skrivelsen lyfter regeringen fram vad som är regeringens mål och huvudprioriteringar i förhållande till den arktiska regionen och anger den politiska inriktningen för det fortsatta arbetet med Arktis. Regeringen prioriterar i detta sammanhang följande tematiska områden:

1. internationell samverkan,
2. säkerhet och stabilitet,
3. klimat och miljö,
4. polarforskning och miljöövervakning,
5. hållbar ekonomisk utveckling och näringslivsintressen, samt
6. trygghet av goda levnadsvillkor.

En viktig utgångspunkt för regeringens strategi är att dra nytta av Sveriges samlade kunskaper och resurser i fråga om den arktiska regionen, i syfte såväl att bidra till en hållbar utveckling i Arktis som att profilera Sverige som en viktig aktör i detta avseende. Regeringen anför att det svenska engagemanget för Arktis sedan en lång tid involverar inte bara regeringen, riksdagen och statliga myndigheter utan även regionala och lokala myndigheter, urfolksorganisationer, lärosäten, företag och andra aktörer i Sveriges arktiska region.

Motionerna

I kommittémotion 2020/21:3722 av Hans Wallmark m.fl. (M) yrkande 1 föreslår motionärerna ett tillkännagivande om en mer aktiv svensk arktispolitik och ett nytt strategiskt förhållningssätt till de geopolitiska utmaningarna i Arktis. I kommittémotion 2020/21:3728 yrkande 3 föreslår Björn Söder m.fl. (SD) ett tillkännagivande om skydd av Arktis unika miljö. I motion 2020/21:3731 av Kerstin Lundgren m.fl. (C) föreslås tillkännagivanden om att miljöarbetet i den arktiska regionen bör utgå från principen att värna och bevara oexploaterade områden (yrkande 1), om att etablera fler marina reservat i Arktis (yrkande 2) och om att regelverket om exploatering av den arktiska regionen ska ställa skarpa och höga miljökrav på kommersiella verksamheter på land och samtidigt begränsa potentiellt skadlig verksamhet till havs eller på havsbotten (yrkande 3). Håkan Svenneling m.fl. (V) föreslår i kommittémotion 2020/21:3720 tillkännagivanden om att regeringen ska verka för ett totalstopp för fossilutvinning i den arktiska regionen (yrkande 1), om att Sverige i förhandlingar om havsrättskonventionen bör driva krav om införande av moratorium för gruvdrift på djuphaven (yrkande 2), om att Sverige i internationella förhandlingar bör driva krav om att skydda minst 30 procent av de globala marina områdena senast 2030 (yrkande 3) och om att

Sverige bör verka för att USA undertecknar och ratificerar FN:s havsrättskonvention (yrkande 4).

Utskottets ställningstagande

Miljö- och jordbruksutskottet ser positivt på att regeringen har tagit fram en ny strategi för den arktiska regionen. Utskottet vill särskilt uppmärksamma att regeringen framhåller klimatarbetets betydelse och tydligt åtar sig att dels gå före i genomförandet av Parisavtalet, dels arbeta med Parisavtalet som utgångspunkt i Arktis. Detta är betydelsefullt eftersom Arktis är särskilt utsatt för klimatförändringarna och den arktiska regionen värms upp mer än dubbelt så fort som övriga jordklotet. Utskottet ser också positivt på att regeringen tydligt anger att Sverige kommer att fokusera på insatser som bidrar till att uppnå resultat inom framför allt tre områden: att begränsa uppvärmningen av Arktis genom en minskning av de globala utsläppen av såväl långlivade som kortlivade klimatgaser, att bevara den biologiska mångfalden i Arktis inklusive den marina miljön samt att skapa en global giftfri cirkulär ekonomi.

Utskottet noterar vidare att regeringen avser att verka för att känsliga områden samt områden med höga natur- och kulturvärden i arktiska miljöer ges ett adekvat skydd och att exploatering sker på ett sådant sätt att förlusten av biologisk mångfald minimeras och kompenseras. Detta arbetssätt kombinerat med regeringens åtagande att stödja arbetet inom Arktiska rådet när det gäller att skapa ett panarktiskt nätverk av marina skyddade områden är enligt utskottets bedömning viktiga utgångspunkter för att säkerställa ett förbättrat skydd av Arktis känsliga och unika miljöer. Utskottet vill också framhålla att regeringen åtar sig att verka för att Arktis ska vara en region präglad av ett välfungerande internationellt samarbete där folkrätten, inklusive havsrätten respekteras.

Utskottet anser mot denna bakgrund att utrikesutskottet bör avstyrka motionerna 2020/21:3722 yrkande 1, 2020/21:3728 yrkande 3, 2020/21:3731 yrkandena 1–3 samt 2020/21:3720 yrkandena 1–4 och föreslå att regeringens skrivelse läggs till handlingarna.

Stockholm den 3 december 2020

På miljö- och jordbruksutskottets vägnar

Kristina Yngwe

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Kristina Yngwe (C), Maria Gardfjell (MP), Jessica Rosencrantz (M), Hanna Westerén (S), Isak From (S), John Widegren (M), Runar Filper (SD), Magnus Manhammar (S), Elin Segerlind (V), Betty Malmberg (M), Martin Kinnunen (SD), Malin Larsson (S), Marlene Burwick (S), Mats Nordberg (SD), Ulrika Heie (C), Kjell-Arne Ottosson (KD) och Joar Forssell (L).

Avvikande meningar

1. Strategi för den arktiska regionen (M)

Jessica Rosencrantz (M), John Widegren (M) och Betty Malmberg (M) anför:

Uppvärmningen i Arktis, betydligt högre än det globala genomsnittet, tydliggör klimatförändringarnas negativa konsekvenser för fred och säkerhet, människors levnadsvillkor såväl som ekosystemet. Moderaterna anser att den nya svenska Arktisstrategin ska ta ett sammanhållet grepp om de många utmaningar vi möter i regionen för att värna klimat, miljö, välbefinnande och handel liksom människors levnadsvillkor och möjlighet att säkra sina långsiktiga försörjningsmöjligheter från t.ex. jakt och fiske. Sverige ska verka för att en förväntad framtida utvinning av naturresurser (olja, gas och andra mineraler) och användning av förnyelsebara resurser (bl.a. skog) sker på ett hållbart sätt, såväl miljömässigt som ekonomiskt och socialt. Hela Sverige är beroende av en väl fungerande och trygg elförsörjning. Etablering av energiintensiv verksamhet så som serverhallar, fossilfri stålproduktion eller liknande kräver stora mängder el och all fossilfri elproduktion måste bidra. Ett ensidigt fokus på förnybar energi riskerar att leda till att nya industrietableringar inte kan genomföras. Mot bakgrund av detta måste vindkraften, vattenkraften och kärnkraften bidra. Moderaterna bedömer därför att Sveriges energipolitiska mål måste omformuleras till att innefatta fossilfri elproduktion, och inte endast ha ett ensidigt fokus på förnybarhet.

Vi anser att utrikesutskottet bör tillstyrka kommittémotion 2020/21:3722 yrkande 1.

2. Strategi för den arktiska regionen (SD)

Runar Filper (SD), Martin Kinnunen (SD) och Mats Nordberg (SD) anför:

Vi anser att utrikesutskottet bör tillstyrka kommittémotion 2020/21:3728 yrkande 3.

3. Strategi för den arktiska regionen (C)

Kristina Yngwe (C) och Ulrika Heie (C) anför:

Den arktiska regionen är på sina håll ett av världens få kvarvarande orörda områden, i den bemärkelsen att exploateringstakten hittills varit låg och att uppkomsten av moderna samhällen och transportvägar varit begränsad. Avsevärda områden är nästintill orörda samt väldigt avlägsna och otillgängliga stora delar av året, vilket sätter regionen i skarp kontrast till stora delar av Sverige när vi pratar om ett effektivt artskydd och bevarande av ekosystem.

Principer och verktyg som tas fram för skyddade områden i mer sydliga delar av Sverige, t.ex. grön infrastruktur, lämpar sig mindre väl i den arktiska regionen. Det är vår mening att Arktis och dess orörda, sårbara områden ska värnas genom bevarande samt åtgärder som håller tillbaka exploateringstakten. Arbetssättet med grön infrastruktur passar inte i dessa områden, givet att det ännu inte finns tydliga och etablerade definitioner av vad det innebär eller ska leda till. Att experimentera med nya, ej etablerade metoder för ekosystemskydd är inte lämpligt i Arktis.

De arktiska havsområdena är ytterst känsliga och riskerar att exploateras ytterligare när isarna smälter. För att skydda dessa vill Centerpartiet att fler marina naturreservat bildas och att utvinning av olja, gas och mineraler från havsbotten begränsas. Det storskaliga industriella fisket utgör också ett hot, inte minst mot de arktiska ursprungsbefolkningarna och deras livnäring genom småskaligt fiske. Vi ser gärna fler marina naturreservat i havsområden utanför nationell jurisdiktion och vill se att Sverige driver denna fråga inom Arktiska rådet. Det skulle skydda området från exploatering av olje-, gas- och mineralutvinning samt havsfiske. Det skulle även säkra ursprungsbefolkningens rättigheter.

Vi anser att regionens ekonomiska utveckling måste ske på ett så hållbart sätt som möjligt, givet Arktis känsliga och sårbara miljöer. Det är av stor vikt att framtida exploatering tar mycket stor hänsyn till konsekvenserna för miljön och de människor som lever och har sin livnäring i Arktis. Dock är det viktigt att göra skillnad på olika typer av exploatering och varje enskilt lands förutsättningar att göra det på ett hållbart och miljösäkert sätt. Utvinningen av mineraler är ett talande exempel, där utvinning från havsbotten är förenat med stor osäkerhet och omfattande risker för negativ miljöpåverkan, medan gruvverksamhet på land kan bedrivas på ett avsevärt mer hållbart sätt. Vi menar att regelverket om exploatering av regionen ska ställa skarpa och höga miljökrav på kommersiella verksamheter på land och samtidigt begränsa potentiellt skadlig verksamhet till havs eller på havsbotten.

Vi anser därför att utrikesutskottet bör tillstyrka partimotion 2020/21:3731 yrkandena 1–3.

4. Strategi för den arktiska regionen (V)

Elin Segerlind (V) anför:

När riksdagen antar en strategi för Arktis behöver klimatet och förutsättningarna för ett gott liv inom den Arktiska regionen vara ett tydligt fokus. Med klimatförändringarna framkommer möjligheter att utvinna naturresurser som tidigare inte varit möjliga att nå. Vänsterpartiet menar att Sverige måste agera för att förhindra exploatering av Arktis olje- och gasfyndigheter. Dels kommer en exploatering att leda till ökad tillgång till icke förnybara energikällor som möjliggör fortsatta och ökande koldioxidutsläpp, dels är risken överhängande att en exploatering av dessa naturresurser kommer att leda till mycket stora miljöproblem i regionen vid utvinning och

transporter. Till skillnad från Arktis omfattas Antarktis av ett miljöskyddsprotokoll som förbjuder utvinning av naturtillgångar i minst 50 år. Vänsterpartiet menar att regeringen bör agera skyndsamt för att skydda Arktis från vidare exploatering och att regeringen ska verka för ett totalstopp för fossilutvinning i den arktiska regionen.

Gruvdrift på havsbotten kan riskera större skador för den marina miljön än oljeborrning, och jakt på djuphavsmaterial kan påverka miljöer som varit ostörda i miljarder år. Hur utvinningen av dessa material kommer att påverka miljön för de djur som lever där och ekosystemet i stort vet i dag ingen säkert. Kunskapen om livet på flera tusen meters djup är för närvarande mycket bristfällig. Därmed blir en reglering för att minska riskerna vid gruvexploatering på havsbotten mycket svår. Vänsterpartiet anser att försiktighetsprincipen därför bör tillämpas för att undvika att djuphavsgruvor medför giftiga föroreningar i näringskedjorna och förstörda ekosystem. Sverige bör i förhandlingar om havsrättskonventionen driva krav om införande av moratorium för gruvdrift på djuphaven.

Forskare har rekommenderat att minst 30 procent av de globala marina områdena ska vara skyddade 2030. Bland andra Tyskland och Storbritannien har ställt sig bakom en sådan målsättning, och i januari 2020 skrev även Sverige under den deklarationen. Regeringen skriver att man inom Arktiska rådet kommer att stödja arbetet med ett mål om 30 procents områdesskydd av marina miljöer. Det är bra och ett mål som Vänsterpartiet ställer sig bakom. Vi menar dock att detta bör gälla vid alla liknande förhandlingar som gäller skydd av havsområden, inte bara i Arktis. Sverige bör i internationella förhandlingar driva krav om att skydda minst 30 procent av de globala marina områdena senast 2030.

Redan i dag regleras staters ansvar för oceanerna genom FN:s havsrättskonvention (Unclos). I konventionen regleras bl.a. näringsverksamhet, miljöfrågor och utvinning av naturtillgångar i världshaven. Sverige och över 160 andra länder har ratificerat konventionen. Alla länder som gränsar till Arktis har i dag undertecknat konventionen, med ett undantag: USA. Sverige bör verka för att USA undertecknar och ratificerar FN:s havsrättskonvention.

Utrikesutskottet bör därför tillstyrka kommittémotion 2020/21:3720 yrkandena 1–4.

5. Strategi för den arktiska regionen (L)

Joar Forssell (L) anför:

Regeringen pekar ut en antal miljöfrågor av vikt för den arktiska regionen där regeringen avser att agera på olika sätt. Det rör sig, med ett undantag, om frågor av mycket övergripande karaktär. Regeringen väljer att specifikt peka ut negativa konsekvenser av eventuella radiologiska olyckor i den arktiska regionen som en miljöfråga man avser att agera i. Man blir till och med så

specifik att man pekar ut transporter av radioaktivt material, atomdrivna fartyg och flytande kärnkraftverk.

Regeringen ser det, enligt strategin, som sin uppgift att förebygga och begränsa konsekvenser av eventuella olyckor. Då Sverige inte är flaggstat för något atomdrivet fartyg eller något flytande kärnkraftverk får vi förmoda att regeringens planerade insatser för att förebygga olyckor måste innebära att man avser att motverka att kärnteknik används i den arktiska regionen. Det är olyckligt och det bör inte vara en del av Sveriges strategi.

Atomisbrytarna som opererar i Arktis har den stora fördelen gentemot konventionella isbrytare att de inte drivs av fossila bränslen. Givet isbrytarnas stora energibehov har det en icke försumbar klimateffekt att de inte släpper ut några klimatgaser. Det är också en fördel för den känsliga miljön i Norra ishavet att man undviker utsläpp av andra föroreningar, som partiklar, kväveoxider och svaveloxider.

Det flytande kärnkraftverket Akademik Lomonosov förser sedan december 2019 området kring Pevek i nordöstra Ryssland med el. Staden Pevek förser också med fjärrvärme. Kärnkraftverket ersätter de kolkraftverk som sedan 1944 har försett Pevek med energi. Därmed minskar koldioxidutsläppen i regionen kraftigt samtidigt som den lokala miljön förbättras genom att utsläppen ur kolkraftverkens skorstenar upphör.

Utöver Ryssland har även Kanada långtgående planer på att använda små kärnreaktorer för att förse avlägsna platser med el- och värme. Dagens dieselmotorer i norra Kanada innebär både föroreningar och höga kostnader. Det finns också alltid en risk med att vara beroende av att stora volymer diesel måste kunna transporteras till de här svårtillgängliga platserna.

Givetvis ska vi ställa samma höga krav på kärnkraft i Arktis som på andra håll, men vi ska också uppmärksamma och bejaka den stora miljö- och klimatnytta kärntekniken redan gör, inte minst i Arktis. Regeringen bör stötta Kanada och Ryssland i deras strävan att med hjälp av små reaktorer förbättra den lokala miljön och stoppa koldioxidutsläppen. Sverige får absolut inte motarbeta de här initiativen.

Liberalerna anser att om någon miljöfråga specifikt ska pekas ut i strategin så är det de skador på ekosystemen som en ökad utvinning av fossila bränslen i Arktis skulle kunna leda till. Denna fråga berörs bara som hastigast trots att den hade förtjänat ett eget avsnitt i dokumentet.